

Psihodinamski faktori identiteta top-modela

Horvatiček, Filip

Master's thesis / Diplomski rad

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, School of Medicine / Sveučilište u Zagrebu, Medicinski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:105:987738>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-04-03**

Repository / Repozitorij:

[Dr Med - University of Zagreb School of Medicine Digital Repository](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU

MEDICINSKI FAKULTET

Filip Horvatiček

Psihodinamski faktori identiteta top-modela

DIPLOMSKI RAD

Zagreb, 2018.

Ovaj diplomski rad izrađen je u Klinici za psihijatriju, Kliničkog bolničkog centra Zagreb pod vodstvom prof. dr. sc. Darka Marčinka, dr. med. i predan je na ocjenu u akademskoj godini 2017./2018.

Mentor: Prof. dr. sc. Darko Marčinko, dr. med.

SADRŽAJ

I. SAŽETAK

II. SUMMARY

1. UVOD.....	1
2. SOCIJALNI MODELI LJEPOTE I DOŽIVLJAJ MLADIH	3
3. PROMJENE U SOCIJALNIM MODELIMA LJEPOTE	7
4. KULTUROLOŠKE RAZLIKE U PERCEPCIJI LJEPOTE.....	15
5. BIOPSIHOSOCIJALNI MODELI U MEDICINI I DRUŠTVU.....	17
6. POREMEĆAJI HRANJENJA KOD TOP-MODELA.....	19
7. HISTERIJA I HISTERIČNI OBRASCI PONAŠANJA.....	22
8. NARCIZAM, RAZLIKE IZMEĐU GRANDIOZNOG I VULNERABILNOG.....	26
9. DRUŠTVENE MREŽE I MODELI LJEPOTE.....	29
10. ZAHVALE.....	32
11. LITERATURA.....	33
12. ŽIVOTOPIS.....	35

I. SAŽETAK

Psihodinamski faktori identiteta top-modela

Autor: Filip Horvatiček

Zbog sve bržih socijalnih promjena i još većeg socijalnog pritiska društva na pojedinca dolazi do još intenzivnijih pokušaja istraživača da opišu i okarakteriziraju povezanost između gore navedenih pojava i njihovih reperkusija na pojedinca. Kako prilagodba svakog pojedinca uvijek kaska za promjenama u okolini, tako se ti napori manifestiraju i u psihološkom te psihijatrijskom aspektu. Pošto je po određene jedinice taj stres još izraženiji, u ovom radu će biti govora o promjenama u društvu te njihovom utjecaju na visoko stresiranu skupinu top-modela. Kako brojni psihodinamski faktori i psihološki modeli, u koje bi se uklopili, nisu još u potpunosti razjašnjeni, pokazuje se veliko zanimanje za razumijevanje istoga. Kako bi ovaj zbirni rad bio što razumljiviji, na njegovom početku pisat će se o apstraktnim pojmovima kao što su suvremeni socijalni modeli ljepote, promjene percepcije modela ljepote, biopsihosocijalni modeli u društvu te kulturološke razlike poimanja ljepote.

Nadalje, nakon apstraktnih pojmova, pisat će se o posljedicama njihovih promjena i o njihovom utjecaju na psiho-socijalno stanje top-modela. U to su uključeni entiteti narcizma, histerije te anoreksija i bulimija. Pisat će se, također, o utjecaju, sve više rastućih, društvenih mreža na već spomenute pojmove. Gledajući sve zajedno, utjecaj društva na top-modele je stvaran i u stalnom porastu zbog brzog napretka društva, društvenih mreža i pritiska okoline.

Ključne riječi: top-model, ljepota, društveni utjecaj na ljepotu, poremećaji hranjenja i top-modeli, narcizam u manekenstvu, histerija i top-modeli

II. SUMMARY

Psychodynamic factors of top-models' identity

Author: Filip Horvatiček

In the present period of time, characterised by rapid changes in our society and growing social pressure that influence every individual, there is a need to study the above mentioned phenomena. As adaptation of every individual is a result of environmental changes, those changes greatly affect the psychological and psychiatric stability of every human being. As some individuals are more affected than others, this study will be focused on social changes and their repercussion on the greatly stressed population of top-models. As many psychodynamic factors and psychological models are yet to be fully understood, scientists' interest in these issues is constantly increasing. In the first part of this study, many abstract terms will be explained for better understanding, such as: the contemporary social model of beauty, beauty perception changes, biopsychosocial models in society and cultural differences in beauty perception.

Furthermore, in the second part of this study the most relevant repercussions of the previously explained phenomena will be elaborated through their psycho-social manifestation in top-models' psyche. Those phenomena encompass narcissism, hysteria, anorexia and bulimia nervosa. The global social networks' ever-increasing influence on the previously mentioned concepts will also be mentioned. To summarise, social influence on top-models is real and constantly increasing because of rapid social advancement, global social networks and pressure inflicted by others.

Keywords: top-model, beauty, social influence on beauty, eating disorders and top-models, narcissism in modeling, hysteria and top-models

1. UVOD

Od najranijih godina svoga života bio sam uključen u brojna socijalna događanja te bio član mnogih društvenih grupa. Kroz taj vremenski period, počevši već u vrtiću, počeo sam uočavati zanimljive socijalne fenomene u grupiranju djece te odnose koji postoje kako među njima samima, tako i prilikom kontakata s drugim grupama pa i njihovim članovima zasebno. Posebnu pažnju mi je uvijek privlačila skupina, po društveno ustaljenim standardima, relativno privlačnijih djevojaka zbog njihovog drugačijeg pogleda na svijet te drugačije vizije sebe u odnosu na okolinu što je posljedično bio uzrok različitog ophođenja sa sebi sličnima i ostalima koji nisu, po njihovim kriterijima, ulazili u tu skupinu. Spomenuti odnosi postali su intenzivnijeg značenja pred kraj osnovnoškolskog i na početku srednjoškolskog obrazovanja što mi u tom periodu nije imalo nikakve logike te sam stoga odlučio aktivno istraživati prethodno navedene socijalne fenomene.

Kroz proučavanje brojnih knjiga iz tematike sociologije i psihologije te uz aktivno istraživanje kroz razgovor s pripadnicima različitih društvenih grupa i psiholozima, nekad zbunjujući i nepovezani fenomeni počeli su polagano poprimati smisao i tvoriti mentalnu strukturu šire perspektive socijalnih grupa te osobito grupa, po društveno ustaljenim kriterijima, privlačnijih djevojaka od kojih su neke već tada, u srednjoj školi, bile u modelingu. Prilikom svog akademskog obrazovanja sam uočio da spomenute grupe gube svoj identitet na razini fizičkog izgleda, ali sada njihov identitet mnogo više čine promjene u njihovoj ličnosti koje su nastale kao produkt nekadašnje povezanosti na razini fizičkog izgleda. Kako je to područje i dalje u fokusu mog interesa, odabrao sam pisati baš o ovoj temi pod nazivom „Psihodinamski faktori identiteta top-modela“ iz tog razloga te iz razloga kako bi navedena tema dobila svoj sistematski prikaz i olakšala čitateljima uvid u već spomenute fenomene i njihovu problematiku.

Kako Marčinko navodi „Mentalno zdravlje promatra se s razine međuodnosa biologijskih, psiholoških i socijalnih čimbenika“ pa s tim temeljima nastavljamo dalje.

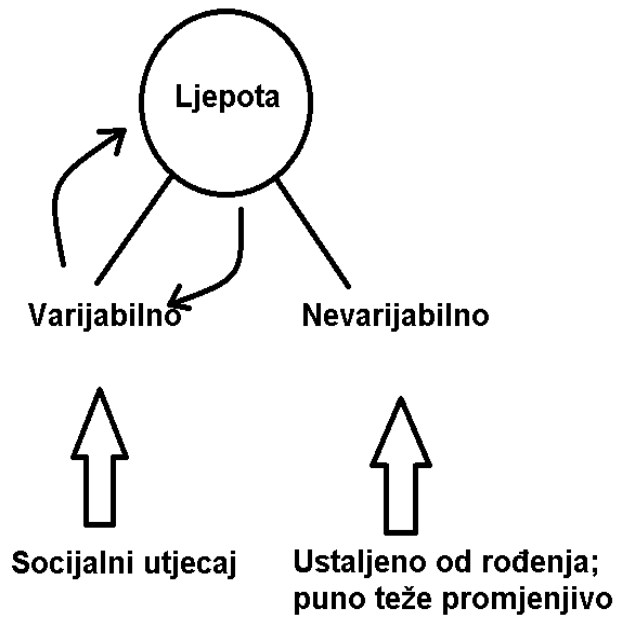
2. SOCIJALNI MODELI LJEPOTE I DOŽIVLJAJ MLADIH

Socijalni modeli ljepote u današnje vrijeme uvelike su promijenili svoje karakteristike u odnosu na bližu te još više na daljnju prošlost. Socijalni modeli ljepote direktno su povezani i pod utjecajem medija, društvenih mreža te ustaljene društvene percepcije [1,2,3].

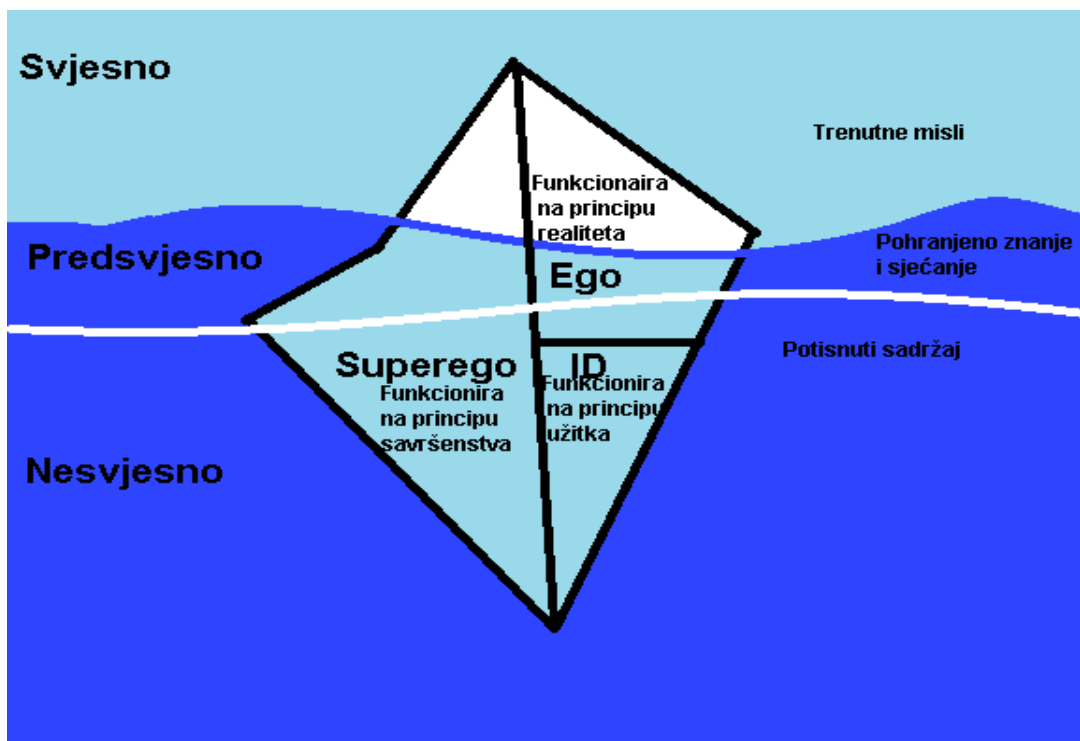
„Ljepota je u oku promatrača“ izreka je koju često čujemo kada pokušavamo komparirati dvije stvari ili osobe, po toj osnovi, te je često praćena izrekom „O ukusima se ne raspravlja“. Iz navedenih izreka, netko bi s lakoćom mogao zaključiti da je model ljepote pojam više apstrakcije koji u potpunosti varira od osobe do osobe, ali pojedina istraživanja su pokazala da: dijete staro tek šest mjeseci preferira gledati u lica osoba u skladu sa preferencama odraslih (Rubenstein, Kalakanis i Langlois, 1999). Prema tome, kada govorimo o modelu ljepote govorimo o privlačnosti koja ima svoj nevarijabilni segment koji je jednak po kriterijima svake osobe te varijabilni dio koji možemo okarakterizirati kao „nečiji ukus“ (Shema 1). Određene fizičke karakteristike kao što su tjelesna simetrija, visina, jače izražena donja čeljust, ramena šira od bokova, izraženija miškulatura se percipiraju privlačnijima u evaluaciji muškaraca, dok se velike oči, bokovi širi od ramena, izraženije jagodice, lijepa koža, manji nos, i također, tjelesna simetrija smatraju privlačnijima u evaluaciji žena. Navedene karakteristike su u pravilu nevarijabilne te se smatraju privlačnima zato što ukazuju na zdravlje pojedinaca (Fink i Penton-Voak, 2002). U varijabilne segmente ljepote spadaju karakteristike kao što je tjelesna masa, boja kose, boja očiju, odabir odjeće i obuće, nakit te brojne druge, i one su u pravilu pod utjecajem društva što se može lako zaključiti iz stalnih previranja u modnoj industriji i *stylingu* općenito. Još jedan bitan faktor u ljepoti pojedinca je i karakter te osobe, te tako naveden, mora biti uzet u obzir kao relevantan. Dati navodi o analizi ljepote imaju svoju podlogu, između ostalog, u psihodinamici svake osobe što obuhvaća i evaluatora i osobu koja biva evaluirana pa nevarijabilni, duboko usađeni kriteriji ljepote proizlaze iz nesvjesnog, dok varijabilni više proizlaze iz predsvjesnog i svjesnog segmenta (Slika 1). Opisani koncept se također može prikazati pomoću sraza tradicionalne i emocionalne inteligencije (Slika 2). Simboličan prikaz ledenjaka prikazuje i kako određene kvalitete osobe, koje percipiramo izvana, mogu uvelike odudarati od onih koje se skrivaju u unutrašnjosti uma iste što je veoma bitan

koncept u opisu identiteta top-modela koji su na prvi pogled oličenje savršenstva sve dok ne zavirimo u dubinu i shvatimo što se zbilja zbiva u njihovom mentalnom sklopu. Dva bitna psihodinamska faktora identiteta top-modela su sram i krivnja koji kao takvi utječu na njihovu ličnost i ponašanje. Sram se više odnosi na *self* i stavlja naglasak na „Ja“ komponentu bilo kojeg suda dok se krivnja više odnosi na ponašanje i stavlja imperativ na čin koji je napravljen (Shema 2) [1]. O spomenutim psihodinamskim faktorima i njihovim realnim manifestacijama i reperkusijama će više biti govora u sadržaju narednih podnaslova. Ljepotu bi zbog svega navedenoga mogli nazvati i socijalnim fenomenom jer društvo uvelike utječe na percepciju ljepote osobito u mladima [1].

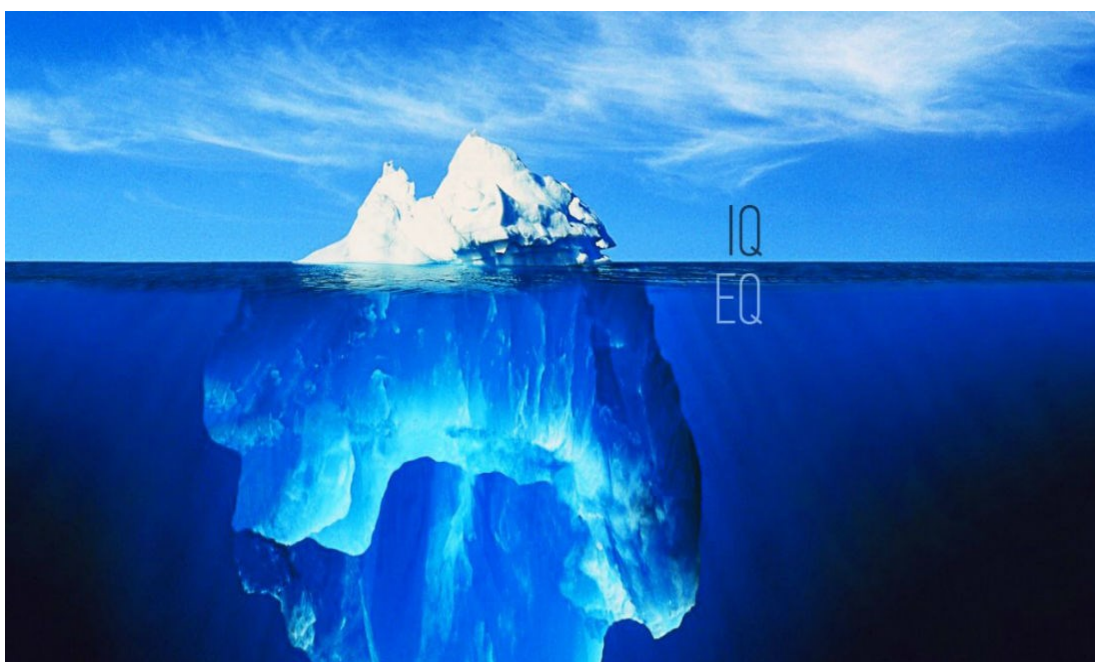
Utjecaj medija na mlade se očituje već od najranijih dana kroz televiziju i animirane filmove koje gledaju [1,2]. Uzmimo, na primjer, fenomen da je princeza zatočena u kuli uvijek lijepa plavuša dok je zla vještica u pravilu ružna žena s facijalnim deformitetima. Takav utjecaj djeluje na razvoj ličnosti i karaktera pojedinca pa tako i na plasticitet mozga u potpunosti u razvoju određenih sinaptičkih sveza i puteva [1,2,4]. Isti koncept prati mladu osobu kroz njeno obrazovanje, pubertet i adolescenciju [2]. Na temelju toga i utjecaja drugih medija, mlade individue stvaraju sliku savršenog partnera u svojem umu kojeg klasificiraju kao model ljepote. Naime, sličan fenomen se uočava u privlačnosti između članova određenih socijalnih grupacija, osobito u adolescenata, pa će tako pojedinac u skupini *punkera* privlačnijom smatrati osobu koja je također u istoj skupini dok će osobu koja nije u toj skupini smatrati manje privlačnom jer joj fali „ono nešto“. To se, uz gore navedene mehanizme koji su pod utjecajem socijalnog programiranja od najranijih godina, može protumačiti strahom od neprihvatanja ili nemogućnosti povezivanja s *outsiderom* koji nije član iste grupe [1,2,5].

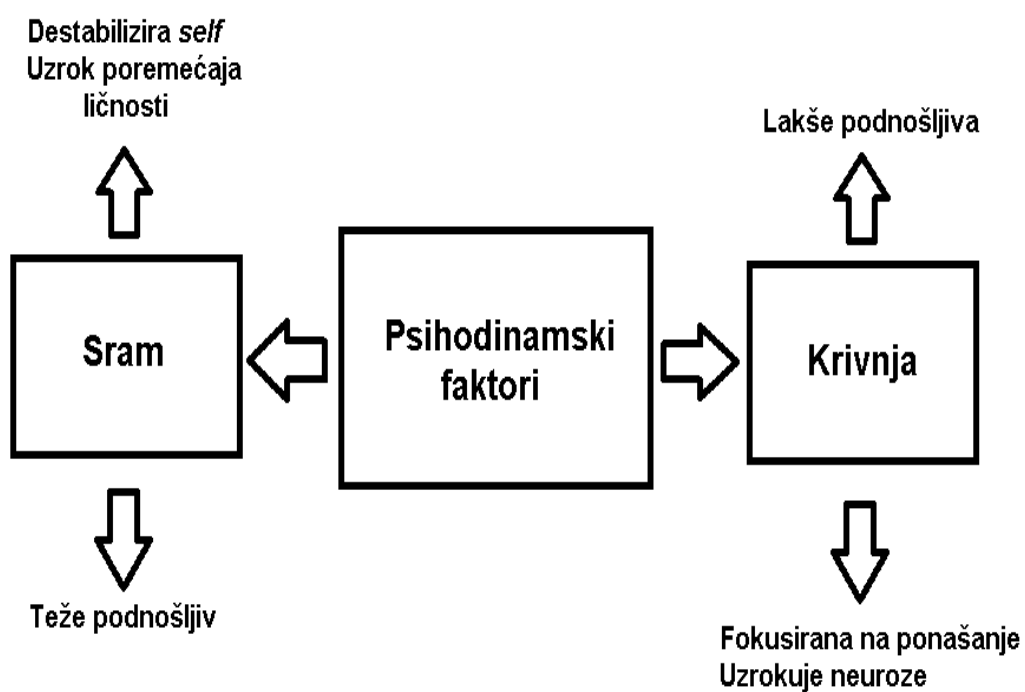
Schema 1. Općenita analiza ljepote

Slika 1. Freudov prikaz ljudske psihe

Slika 2. Sraz tradicionalne i emocionalne inteligencije
Izvor: <https://www.procurious.com/blog-content/2015/11/image2.jpg>

Shema 2. Glavni psihodinamski faktori identiteta top-modela

3. PROMJENE U SOCIJALNIM MODELIMA LJEPOTE

Kao što je navedeno u sadržaju prethodnog podnaslova, socijalni modeli ljepote konstantno se mijenjaju i to ponajviše u varijabilnom segmentu. Kako društvo napreduje sve brže tako se i ti modeli brže mijenjaju kroz bližu prošlost nego što je to bilo u daljnjoj prošlosti. Za vrijeme kamenog doba simbol plodnosti i ljepote bila je žena većih proporcija, veće tjelesne težine s velikim oblinama što pokazuje nalaz Willendorfske venere (Slika 3).

Slika 3. Willendorfska venera

Izvor: https://hr.wikipedia.org/wiki/Venera_iz_Willendorfa

Razvojem prvih civilizacija kao što su Egipat i Mezopotamija, model ljepote nadilazi attribute Willendorfske venere i prebacuje svoj fokus na lice, a nezgrapne proporcije Willendorfske venere prelaze u nešto vitkiju figuru (Slika 4).

Slika 4. Kleopatra

Izvor: <https://www.biographyonline.net/women/cleopatra.html>

Ulaskom u srednjovjekovno mračno doba, zabranjuju se izricanja modela ljepote u seksualnom smislu, a smisao ljepote je u skladu s gotičkim stilom s malim ili bez obrva te bez trepavica dok je fokus na izrazitoj ljepoti djevičanskog lica (Slika 5).

Slika 5. Dama Owein

Izvor: <http://beautyandthehistory.blogspot.hr/2015/05/medieval-beauty-standards.html>

Završetkom srednjovjekovlja i ulaskom u renesansu model ljepote postaje ženski lik plave kose, širokih bokova, malo punije građe s licem ovalnog oblika, malim nosom i ustima te visokim čelom koji nosi široke haljine s mnoštvom uresa jarkih boja, osobito na području ramena i bokova. Nasuprot srednjovjekovlju, ljepota se prikazuje u punom većem opsegu i bez odjeće (Slika 6).

Slika 6. Ljepota u renesansi : Žena
Izvor: <https://i.imgur.com/OFaZXxH.jpg>

Prelaskom u viktorijansko doba, renesansni izraz ljepote dobiva svoj zaokret i u model ljepote svrstavaju se izuzetno uski bokovi kontrirani isticanjem stražnjica dok boje odjeće postaju suptilnije i tamnije. Haljine koje su stiskale struk žena bile su toliko uske da su predstavljale opasnost po zdravlje jer su otežavale disanje te bi znale prouzrokovati i lomove rebara. Cilj je bio smanjiti opseg struka do razine oko 30 centimetara (Slika 7).

Slika 7. Žena iz viktorijanskog doba

Izvor: <http://www.victorian-era.org/images/victorianwoman.jpg>

Nakon Prvog svjetskog rata, dolazi doba „ludih dvadesetih“ gdje sve popularnijim postaju kraće ženske frizure te mnogo šire haljine koje više ne sužuju struk. Nadalje, u model ljepote ovog doba ulaze i vrlo tanke obrve i mnoštvo šminke na licu (Slika 8).

Slika 8. *Flapper*

Izvor: <https://50yearsoffashionandwomen.wordpress.com/2014/04/15/the-roaring-twenties-part-ii/>

U doba „zlatnog razdoblja“ Hollywooda koje traje od 1915. Do 1963. godine, model ljepote sadržava dimenziju strogo definirane muskulature tijela dok, prije poželjna, plava boja kose biva nivelirana na jednaku razinu sa svim ostalim bojama. Žene su ovog razdoblja, također, šminku pokušavale svesti na manju količinu kako bi postigle prirodan lijep izgled (Slika 9).

Slika 9. Angela Lansbury

Izvor: https://en.wikipedia.org/wiki/Angela_Lansbury

Polovicom dvadesetog stoljeća, idealni tip tijela nije više onaj izražene muskulature, nego s naglašenim oblinama koji ostavlja utisak ženstvenosti. Taj tip tijela opisuje se izgledom pješčanog sata dok je za to idealan model Marilyn Monroe. Dodatni naglasak, u ovom razdoblju, stavlja se na savršen izgled kože i kovrčavu kosu (Slika 10).

Slika 10. Marilyn Monroe

Izvor: <https://i.pinimg.com/236x/1c/fa/5b/1cfa5b845fd8479c87fc86e21a233a92--marylin-monroe-marilyn-monroe-photos.jpg>

Pojavom disko klubova i disko glazbe u sedamdesetim godinama javlja se novi model ljepote. Spomenuti novi model je karakteriziran što vitkijim izgledom koji je dodatno bio naglašavan uskim haljinama i trapericama s „visokim strukom“. Uz kovrčavu kosu, pojavljuje se fenomen *feathering* kojim bi žene izvrtale kosu prema van. Preplanuli ten smatra se lijepim pa tako raste i popularnost solarija (Slika 11).

Slika 11. Disko sedamdesetih

Izvor: <https://i.pinimg.com/236x/fb/a1/e6/fba1e6d4546a8419143edb32635ccfa5.jpg>

U osamdesetima, veliku popularnost dobiva sportska odjeća i cilj je bio imati što bujniju kosu. Što raznobojnija odjeća smatrala se izrazom mode pa se isto odrazilo i u segmentu šminke rezultirajući kombinacijom plave maskare za oči i svijetlim ružem za usta kao poželjnom kombinacijom (Slika 12).

Slika 12. Stil osamdesetih

Izvor: <https://8tracks.com/globaltraveler1/80-s-style-and-loud-neon>

Devedesete su okarakterizirali jaki utjecaji *grunge* pokreta te na početku tog razdoblja popularan postaje izgled „djevojke na heroinu“ što se lako može opisati vrlo mršavom figurom te velikom količinom crne maskare za oči. Tijekom druge polovice tog razdoblja TV-serija *Friends* ostavlja snažan utjecaj na model ljepote pa izgled postaje više konvencionalan i javlja se masovni trend frizure Rachel (Slika 13).

Slika 13. Jennifer Aniston

Izvor: <http://www.instyle.co.uk/hair/celebrity-hairstyles/jennifer-aniston-the-rachel-hair-cut-is-back>

Dvadeset i prvo stoljeće okarakterizirano je težnjom za vrlo vitkim izgledom pa tu postaju popularne estetske operacije lica i tijela. Modni trendovi su kratkotrajni i polagano nestaju pa ne postoji neki univerzalni stil odijevanja (Slika 14).

Slika 14. Dizajneri trećeg tisućljeća

Izvor :

<https://i.pinimg.com/originals/3d/70/f0/3d70f0a5b5c0ee4d3358954b782beb1c.jpg>

4. KULTUROLOŠKE RAZLIKE U PERCEPCIJI LJEPOTE

Ovdje će biti govora o percepciji ljepote u različitim kulturama s naglaskom na kontroverzitete najrazličitijih percepcija što je u ovom slučaju percepcija: 1. Većeg dijela Europe i Amerike, 2. Dalekog istoka, 3. Bliskog istoka i Arapske kulture.

Percepcija ljepote i njezin utjecaj na pojedinu osobu uvelike je povezan s kulturom zajednice i odgojem [1,5,6].

U percepciji ljepote Europe i Amerike, ljepota je sinteza prirodnih tjelesnih te razvojnih karakteristika i dodatnih vanjskih proljepšavanja pa je kao takva ona vezana uz tu osobu i odraz je njenog zdravlja i brige o sebi (Fink i Penton-Voak, 2002). Postoje određene varijacije u ovim regijama pa tako npr. Francuzi više preferiraju manje šminke i prirodniji izgled dok je u Rusi sasvim suprotna situacija te žene koje više ulažu u svoje uljepšavanje, smatraju privlačnijima. Varijacija između Sjeverne i Južne Amerike je prvenstveno u što su u Sjevernoj Americi više usmjereni na pojavnost iznad struka, a u Južnoj Americi na pojavnost ispod struka uz preferiranje preplanulog tena [6].

Zemlje Dalekog istoka, zbog svoje različite kulturne baštine, imaju drugačiju percepciju ljepote. Kako u njih ne postoji pojam praznog prostora te je zrak između dvije osobe percipiran kao nešto opipljivo, privatni je prostor uvelike sužen što najviše utječe na percepcije ljepote u Kini, Japanu i Južnoj Koreji [7]. Iz tog razloga, da su ljudi uvijek bliže jedni drugima, proizlazi težnja za čistim, porculanskim i blijedim tenom koji je uz to iz povijesno-kulturoloških razloga odraz višeg društvenog statusa. Tradicionalna nošnja također predstavlja bitan dodatak u postizanju željene ljepote koja je jednako poželjna kao i mala stopala. Iz navedenoga može se zaključiti kako je i na Dalekom istoku ljepota sinteza prirodnih karakteristika i dodatnih vanjskih proljepšavanja, ali u ovom slučaju, za razliku od Europe i Amerike gdje to uvelike varira, važniji segment ljepote je dodatno vanjsko proljepšavanje (Slika 15).

U tradicionalnom Arapskom društvu i Bliskom istoku ljepota je uvelike definirana prirodnim tjelesnim i razvojnim karakteristikama dok dodatna vanjska proljepšavanja padaju u zaborav jer žene imaju tendenciju pokriti što veći dio tijela kako ne bi bio otkriven javnosti. Dati fenomen proizlazi iz tradicionalnih razloga, kako žene ne bi provocirale muškarce na ulicama i tako izazvale iste da nasrnu na njih što fizički, što seksualno [7]. Nešto modernija društva, sličnih svjetonazora, ljepotu percipiraju kao vitku ženu, sivkasto-tamnije puti, crne kose i tamnih, zagasitih očiju (Slika 16) [7].

Uz karakteristike ljepote, u gore navedenim regijama s najvećim razlikama, postoje i određene zanimljive pojedinosti, npr. žene u Burmi (Mianmar) stavljaju željezne kolotove oko vrata kako bi ga produžile i tako privukle muškarce dok se žene koje žive u plemenima Novog Zelanda tetoviraju iz istih razloga.

Bitno je naglasiti kako Indija sve više postaje zemlja u kojoj se stapaju gore navedene kulturalne karakteristike te kako se model ljepote, uz to, polako okreće zapadnim idealima.

Slika 15. Azijska dama

Izvor : <https://i.pinimg.com/564x/9b/b4/14/9bb414e465378d73979dc923434b6d39--china-art-asian-ladies.jpg>

Slika 16. Arapska dama

Izvor: <http://www.epress.am/wp-content/uploads/2012/03/2dubai1.jpg>

5. BIOPSIHOSOCIJALNI MODELI U MEDICINI I DRUŠTVU

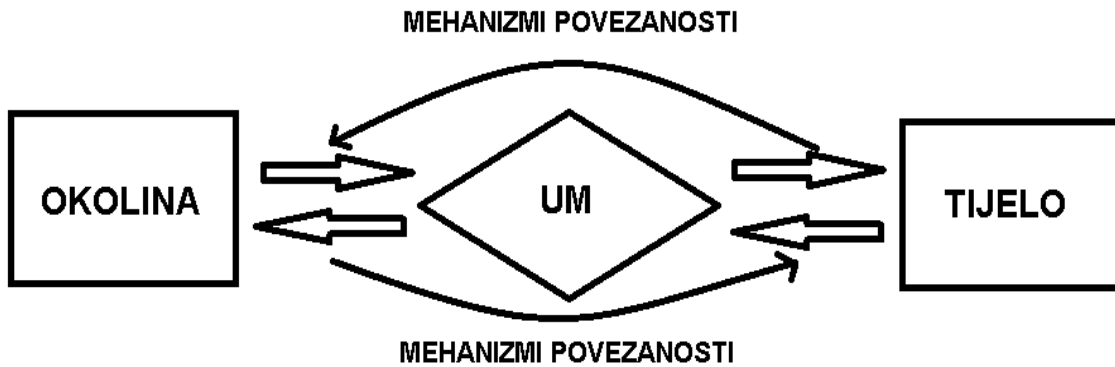
U svom radu Frankel R. M., Quill T. E. i sur. navode „THE BIOPSYCHOSOCIAL APPROACH FIRST emerged over three decades ago as an attempt to bridge the mind-body dichotomy“.

Dakle biopsihosocijalni model ima tendenciju objedinjenja uma i tijela, sve od dimenzije stanice do društva sveukupno [8]. Spomenuti model osmislio je Engel 1977. i cilj mu je postaviti osnovne principe i dinamičnu svezu među gore navedenim pojmovima. Poznato je kako okolina i društvo utječe na um i posljedično na cijeli organizam, ali točni mehanizmi učinka i sveza nisu u potpunosti razjašnjeni [1,4,5,8]. Kako um ima veliki utjecaj na tijelo tako i tijelo ima značajan utjecaj na um (Shema 3) [1,4,7,8].

Navedeni pristup pokazao je brojne prednosti osobito u segmentima primjene pristupa u kliničkoj praksi i u liječenju depresije [8]. Spomenuti autori, u istom radu, također navode kako u području psihoneuroimunologije istraživači uspijevaju spojiti biomedicinsku s teorijom učenja uključujući psihosocijalne elemente i koncepte [8]. Na temelju toga, u području neuroznanosti i psihijatrije formirane su brojne poveznice između psihosocijalnih procesa i biomedicinskih mehanizama bolesti što uvelike olakšava razumijevanje i liječenje istih [8].

Suvremeni izazov u području biopsihosocijalnog pristupa je njegova primjena i usmjerenost ka svakom pacijentu pojedinačno kao holistički-individualizirani pristup što iziskuje velike količine novaca i utrošenog vremena [8].

Smatra se kako bi taj pristup trebao poprimiti glavnu ulogu u segmentima liječenja mnogih bolesti, osobito onih psihijatrijskih, te kako bi mogao uvelike pomoći u reduciranju stresa i njegovih posljedica na pojedinca (Slika 17).

Schema 3. Biopsihosocijalni sraz

Slika 17. Utjecaj stresa na um, tijelo, emocije i ponašanje

Izvor : <https://www.nurture4all.co.uk/wp-content/uploads/2015/05/image10.jpg>

6. POREMEĆAJI HRANJENJA KOD TOP-MODELA

Poremećaji hranjenja kod top-modela mogu rezultirati drastičnim smanjenjem tjelesne težine do granice ispod koje ona prelazi u patologiju. Idealan indeks tjelesne mase varira od 18,5 do 24,9 kilograma tjelesne mase po kvadratnom metru površine tijela po preporukama Svjetske zdravstvene organizacije. Stoga će ovdje biti govora o poremećajima hranjenja koji uzrokuju ili im je cilj snižavanje indeksa tjelesne mase ispod 18,5 kilograma tjelesne mase po kvadratnom metru površine tijela na drastično niže vrijednosti.

Poremećaji hranjenja su prvenstveno mentalni poremećaji abnormalnog hranjenja koji utječu na fizičko ili mentalno zdravlje [1,9]. Naslovna populacija top-modela izrazito je podložna tim poremećajima ponajviše zbog socijalnog pritiska i pritiska manekenskih agencija kako bi tako „vitke“ ljepše mogle prezentirati njihove kreacije. Najčešći poremećaji hranjenja koji se javljaju u ovoj populaciji su: *anorexia nervosa*, *bulimia nervosa*, *pica* i poremećaj izbjegavanja određene hrane.

Anorexia nervosa je poremećaj karakteriziran drastičnim smanjenjem uzimanja hrane zbog iskrivljene percepcije vlastitog izgleda koji dovodi do daljnjih tjelesnih i mentalnih poremećaja [9]. Zbog već navedenih razloga, populacija top-modela podložnija je ovom poremećaju od ostatka populacije zato što uočavanjem i stalnom komparacijom među svojom konkurencijom proizlazi osjećaj srama koji kao takav postaje jedan od glavnih faktora u daljnjem razvoju ovog poremećaja [1,9,10]. Na razvoj *anorexie nervose* u top-modela također utječe i pritisak obitelji, osobito kod onih koji još nisu punoljetni, kojim ista pokušava „potaknuti“ svoje dijete kako bi ono bilo što uspješnije u svojem zanimanju [6,9,10]. Takav splet okolnosti i utjecaja dovodi do daljnjeg spuštanja samopouzdanja tih top-modela što im onemogućava istinsko povezivanje s drugim osobama, osobito na intimnoj razini, pa se zbog toga ponovno javlja osjećaj srama i nastaje začarani krug kojeg je teško zaustaviti bez pomoći psihologijsko psihijatrijske struke (Shema 4) [1,9,10]. Često je prisutan izostanak menstruacije, a može doći i do brojnih tjelesnih oštećenja (osteoporoza, neplodnost, oštećenje srca).

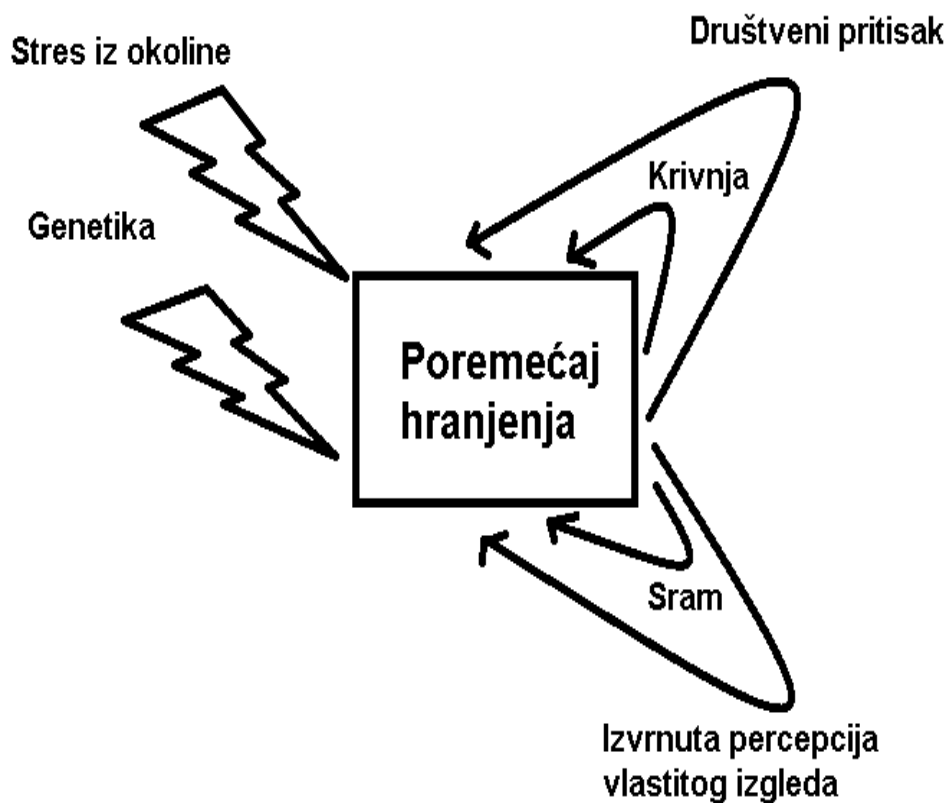
Bulimia nervosa je poremećaj hranjenja karakteriziran naglim unosom enormno velike količine hrane nakon koje slijedi, u pravilu, inducirano povraćanje kako bi se ta hrana izbacila iz tijela. Uz inducirano povraćanje, osobe koje pate od ovog poremećaja često koriste laksative i/ili diuretike kako bi postigle sličan učinak. Iako je ovaj poremećaj više genetski predodređen od *anorexie nervose*, njegovu učestalost, uvelike povećava utjecaj društva, osobito kulture [10]. Prema tome, mehanizam nastanka i održavanja ovog poremećaja uvelike je sličan kao u slučaju *anorexie nervose*, s time da je *bulimia nervosa* češće povezana s nekim drugim mentalnim poremećajima kao što su: depresija, anksioznost, ovisnost o alkoholu i drogama. Ovaj poremećaj, u svojoj suštini, također, sadržava osjećaj srama, krivnje, smanjenog samopoštovanja i psihološkog stresa, na koji u slučaju top-modela, najviše utječu obitelj, blisko društvo i modna industrija pa je kao takav prvenstveno u nadležnosti psihijatrije [10]. Neke od komplikacije kojima može rezultirati ovaj poremećaj su: teško oštećenje zubne cakline, gastroezofagealna refluksna bolest, ruptura jednjaka, acido-bazni disbalans i slične.

Pica je mentalni poremećaj karakteriziran povećanim apetitom za stvari koje nemaju nutritivnu vrijednost kao što su led, papir, kamenje, kosa i slično. Ovaj poremećaj u fiziološkoj varijanti se pojavljuje u žena koje su trudne [11], a kao psihopatološki fenomen u shizofrenih bolesnika i osoba s intelektualnim teškoćama. U aspektu pogleda na top-modele, ovaj poremećaj očituje se najčešće u konzumaciji kolača omotanih u papirnatu maramicu kako bi tako zadovoljili *binge* krizu i ujedno povećali unos vlakana zbog neprobavljivosti celuloze koju sadržava progutana papirnata maramica. Navedeni fenomen, u pravilu, ne može se okarakterizirati bolešću jer njihova želja za progutanom papirnatom maramicom nije stvarna, nego nusprodukt kako bi pokušali održati željenu ili od njih očekivanu tjelesnu težinu. Neovisno o tome, navedeni fenomen, ako je prakticiran često, može uzrokovati komplikacije od kojih su neke: gastrointestinalna opstrukcija, ruptura želuca ako su u pitanju oštre i teže stvari te infekcija parazitima ako se konzumira fečes (osobito životinjski). U ovom slučaju, također, psihijatrijska skrb je neophodna.

Poremećaj izbjegavanja određene hrane je karakteriziran izbjegavanjem hrane na temelju njenih karakteristika izgleda, mirisa, okusa, površine, prezentacije i prošlih

negativnih iskustava s istom. Ovdje je bitno napomenuti da je u skupini top-modela vrlo često potpuno izbjegavanje žitarica i slastica te smanjivanje unosa mesa [10].

Navedeni poremećaji hranjenja kod top-modela uzrokuju brojne dodatne mentalne i tjelesne probleme koje treba prepoznati i pristupiti im s ozbiljnošću. Najbolji način za rješavanje tih poremećaja je ukloniti sam uzrok što se može postići psihoterapijom kroz psihoanalitički, bihevioralno-kognitivni i društveni pristup. Uz pristup top-modelu koji pati od nekog od navedenih poremećaja, poželjno je terapijski djelovati na njihovu obitelj i blisko društvo kroz razgovor te djelovati na modnu industriju kroz kampanje koliko je to moguće.

Shema 4. Začarani krug poremećaja hranjenja

7. HISTERIJA I HISTERIČNI OBRASCI PONAŠANJA

Naziv *hysteria* datira od razdoblja stare Grčke, što znači uterus, pa prema tome, izvorni oblici liječenja navedenog poremećaja usmjereni su prvenstveno ka ženama.[3] Kako navode Marčinko, Rudan. i sur. (2017) „Povezanost histerije sa ženskim spolnim sustavom bilo je odraz vjerovanja da se jači poremećaj seksualne aktivnosti odražava na emocionalno stanje i izaziva evidentne simptome.“ To ne samo da ukazuje na povezanost vanjskih utjecaja na tjelesno i mentalno stanje, nego indirektno daje prednost biopsihosocijalnom pristupu, u saniranju istog poremećaja (Shema 3) [3]. Freud je, također, u svoje vrijeme, opisao histeriju kao nestabilnost voljne sfere, uz poremećaje raspoloženja, porast ekscitabilnosti, katkad i smanjenje altruističkih osjećaja te je simptome podijelio u sedam kategorija: konvulzivne atake, histerogene zone, poremećaj senzibiliteta (taktilni i osjećajni), poremećaj senzorne aktivnosti, paralize, mišićne kontrakcije i općeniti simptomi [3]. Shapiro (1965) opisuje razliku između histerične i opsesivne ličnosti pa navodi da je opsesivna ličnost sklonija rigidnosti dok histeričnu ličnost karakterizira distraktibilnost [3]. On, također, opisuje tri obilježja histerične ličnosti: 1) Nedostatak kapaciteta histerične ličnosti za održavanjem koncentracije posebno vezane uz intelektualne procese; 2) Distraktibilnost ili impresionistički model ponašanja; 3) Nerealni svijet histerične ličnosti u kojemu se realni svijet doživljava plošno, periferno, bez uživljanja [3].

Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders u svome petom izdanju (DSM-5) svrstava histeriju u tri kategorije: 1) somatoformni poremećaji (u koje spada i somatizacijski i konverzivni poremećaj); 2) disocijativni poremećaji (u koje spada *dissociative identity disorder* ranije poznat kao *multiple personality disorder*); 3) histrionski poremećaj ličnosti [3]. Taj priručnik navodi kako najmanje pet od narednih karakteristika moraju biti prisutne kako bi se dijagnosticirao histerični poremećaj ličnost: potreba za bivanjem u središtu pozornosti; neprimjereno seksualno, zavodničko ili provokativno ponašanje: nagle promjene i površno iskazivanje emocija; lako padanje po utjecaj drugih; nejasan govor (iskazuje mišljenje bez popratnog obrazloženja); vjerovanje da su odnosi koje ima s drugima intimniji nego što stvarno jesu.

Nakon kratkog povijesnog pregleda histerije, može se lagano zaključiti da je histerija mentalno stanje koje varira različitim spektrom tjelesnih i psihičkih simptoma te ju kao takvu nije jednostavno u potpunosti prepoznati. Histerija je uvelike povezana s osjećajem srama i poricanjem vlastite seksualnosti te su ta dva faktora vrlo bitni čimbenici u nastanku iste [3]. Kako je populacija top-modela izrazito izložena socijalnim utjecajima koji u brojnim slučajevima induciraju osjećaj srama te promoviraju poricanje vlastite seksualnosti tako su histerija i histerični obrasci ponašanja nerijetka pojava kod navedenih osoba. Neki od spomenutih socijalnih utjecaja su snažna konkurencija i visoki kriteriji u modnoj industriji, pritisak obitelji i bliže okoline koji iziskuju „savršenstvo“ te utjecaj medija i interneta koji to „savršenstvo“ promovira i zbog toga se lakše javljaju histerični obrasci ponašanja te razvoj histerične ličnosti u tih djevojaka. Navedena obilježja histerije, koje opisuje Shapiro (1965), očituju se nakon induciranih histeričnih ataka mnogo kasnije u životu i u odnosu s drugim bliskim osobama. Lopez navodi kako je jedna njegova pacijentica koja je, ujedno, bila i top-model imala problema u iskazivanju emocija i uživanju u konzumaciji braka sa suprugom nakon duljeg perioda nakon što je izašla iz modne industrije [6]. On navedeni slijed događaja pripisuje negativnom utjecaju snažne konkurencije među kolegicama u modnoj industriji s kojima se spomenuta pacijentica nastavila družiti i nakon napuštanja modne industrije. Pacijentičina majka je također bila više usmjerena na vanjštinu i to koristila kao oruđe kako bi dobila ono što je željela u životu [6].

Usprkos navedenim akutnim simptomima koji karakteriziraju histeriju te spomenutim reperkusijama koje imaju utjecaj na bližu i daljnju budućnost pojedinca s histeričnim obrascem ponašanja ili razvijenom histeričnom ličnosti, postoje pokreti koji se zalažu za demedikalizaciju histerije, a najistaknutiji od njih je pokret feminizma [3]. Već drugi val feminizma nazivao se radikalnim feminizmom dok je treći bio još radikalniji u cilju ukidanja bioloških spolova i zahtjevima za „multipliciranje“ broja spolova shvaćenih kao „rodna teorija“ ili *gender* revolucija [3]. Tijekom histerične faze francuskog feminizma su prosvjednice na sastanku u Parizu izvikivale – „Mi smo histerične žene“ (Showalter 1997) [3].

Kako je histerija bila jedna od relativno aktualnijih tema kroz povijest, ona uz svoj znanstveni, socijalni, psihološki, medicinski i kulturološki, također, ima i svoj

umjetnički aspekt te su neki umjetnici posvetili dio svojeg opusa upravo navedenom fenomenu i njegovim reperkusijama (Slike 18,19,20).

Slika 18. Louise Bourgeois: *Arch of Hysteria*

Izvor: [3]

Slika 19. Salvador Dali: *Communication: paranoid face*

Izvor: [3]

Slika 20. Salvador Dali: *The Phenomena of Ecstasy*

Izvor: [3]

Uz sve navedene bitne aspekte histerije, važno je naglasiti kako se brojni od njih s vremenom mijenjaju dok psihodinamski mehanizmi, u načelu, ostaju isti. Različite strane zastupaju drugačija stajališta o uzrocima i najvažnijim faktorima u razvoju histerije što je posljedica divergentnih ciljeva koje žele tim tumačenjem postići. Kako je histerija pojava poznata još od davnih vremena, dio njenog opusa i tumačenja, svakako, sadrži i tradicionalna mišljenja te spoznaje temeljene na tim učenjima.

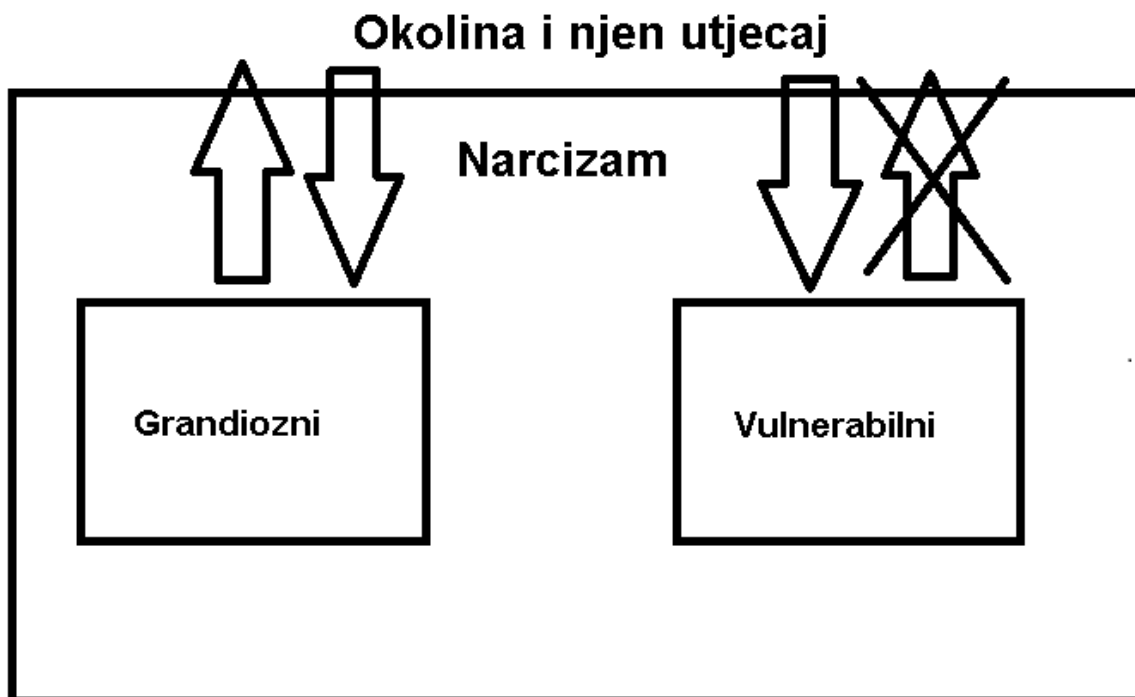
U svakom slučaju, histerija je značajna pojava koja se očituje kako momentalnim tjelesnim tako i psihičkim simptomima te joj treba pridati valjanu pozornost. Uz navedene momentalne simptome, ista može imati i kasnije reperkusije na mentalno zdravlje pojedinca i ugroziti njegovu kvalitetu života i odnose s drugim ljudima što može biti uzrokom drugih poremećaja kao što su depresija i anksioznost. Stoga fenomen histerije treba i dalje intenzivno istraživati i baviti se njime na svim razinama što medicinskim, što društvenim.

8. NARCIZAM, RAZLIKE IZMEĐU GRANDIOZNOG I VULNERABILNOG

Narcistički poremećaj ličnosti obuhvaća stalan i dugotrajan obrazac ponašanja koji uvelike odudara od standardnih društvenih normi te se očituje smetnjama u funkcioniranju u ove četiri kategorije: 1) afektivnoj; 2) kognitivnoj; 3) kontroli impulsa i 4) međuljudskim odnosima [12]. Početak tegoba javlja se već u adolescenciji ili ranijoj odrasloj dobi [12,13]. On je karakteriziran: grandioznim osjećajem vlastite vrijednosti; potrebom za pretjeranim divljenjem; zaokupljenošću fantazijama o neograničenu uspjehu, moći ili ljepoti; arogantnim i umišljenim ponašanjem i stajalištima; nedostatkom empatije i nesposobnošću prepoznavanja tuđih potreba i emocija; zavidi ili uvjerenjem da drugi zavide njima [12,13,14].

U psihoterapijskoj praksi, prihvaćena su dva tipa narcizma (grandiozni i vulnerabilni). Grandiozni ili otvoreni narcizam odlikuje samodopadnost, nedostatak empatije za druge ljude, bahatost, taštost i sklonost iskorištavanju drugih, dok vulnerabilni ili prikriveni narcizam karakterizira sklonost sramu, pretjerana osjetljivost i uživljavanje u ulogu žrtve. Dakle, osoba koja ima obilježja grandioznog narcizma pokazuje grandioznost u pitanju samopouzdanja, a u stvarnosti samo kompenzira lošu sliku o sebi, dok one s osobinama vulnerabilnog narcizma imaju nisko samopouzdanje te izbjegavaju socijalne kontakte iz tog razloga (Shema 5) [12,13,14,15]. Postoje još mnogi tipovi narcizma kao što su: antisocijalni tip; maligni narcizam; opsesivno-kompulzivni tip i drugi.

Fenomeni srama i krivice, također, su od velike važnosti u razvoju narcističkog poremećaja ličnosti. Iako, sami po sebi, ti osjećaji pridonose boljitku osobe i ukupnog društva, dugotrajna i česta izloženost istima ima vrlo nepogodan utjecaj na stabilitet psihičke ravnoteže pojedinca, u ovom slučaju top-modela (Crowe, 2004.). Kao što je već navedeno, socijalni pritisak, što modne industrije, što obitelji, mnogo je snažnije izražen u populaciji top modela i prema tome češće izaziva osjećaje krivice te srama [6]. Isti uvelike utječu, uz gensku predispoziciju, na razvoj narcističkog poremećaja ličnosti, a osnovni mehanizam stresora je gotovo identičan kao u prethodno opisanim patologijama [12,14].

Shema 5. Odnos glavnih podtipova narcizma i okoline

Narcističke obrane su jedne od najranijih obrana i to su: poricanje, izobličavanje, projekcija, rascjepi i projektivna idealizacija. Obrambeni napori od internalizirane prijetnje koja osiromašuje ličnost putem srama i straha poprimaju, s jedne strane, formu grandioznosti, fantazija snage i veličine, a s druge, obezvrjeđivanje drugih, što je u biti kopija roditelja koji je bio usmjeren samo na sebe (Kernberg, 1986.).

Young i Pinsky proveli su istraživanje kojim su pokušali pronaći povezanost narcizma i slavnih osoba. Rezultati su pokazali da slavne osobe imaju izrazito visoki udio narcističnih osobina u svojoj ličnosti (Young i Pinsky, 2006.). Za razliku od većinskih muških narcisa u općoj populaciji, 50-75% od ukupnog broja među slavnima su narcistične žene. Narcizam je, također, vrlo čest u skupini političara .

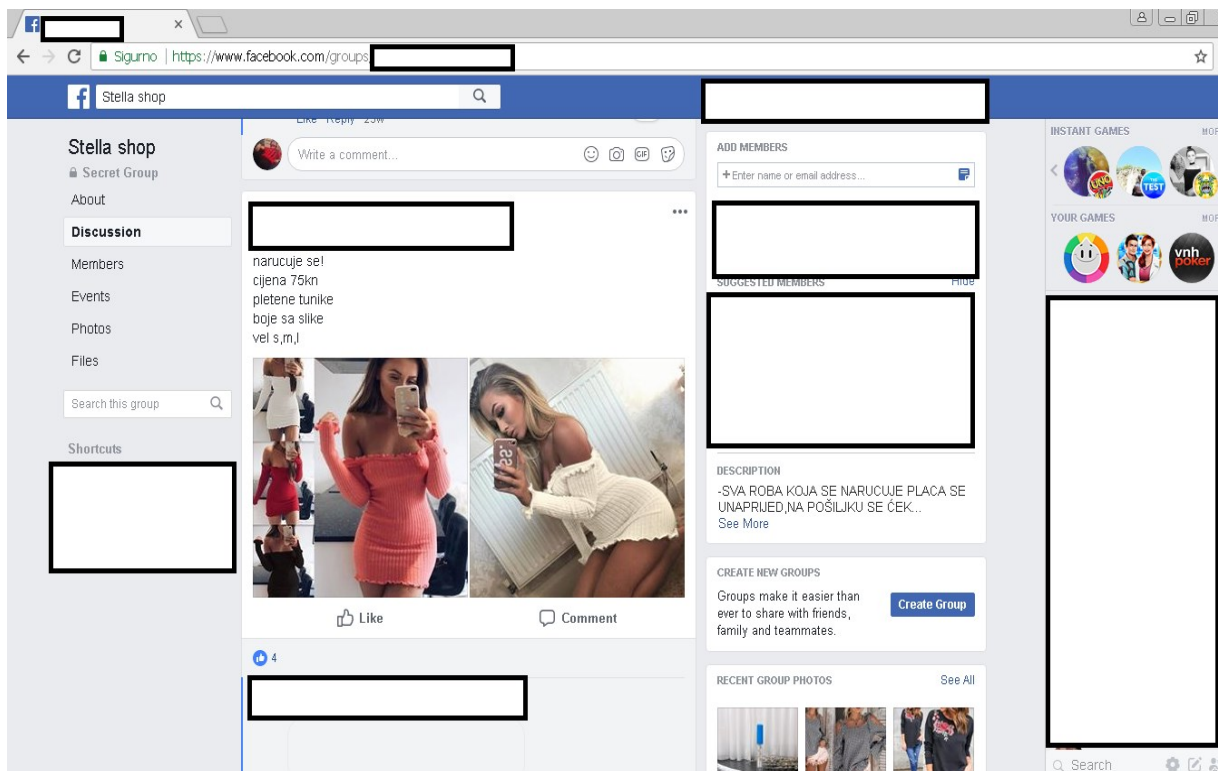
U terapiji narcističnog poremećaja ličnosti najbitniji su terapijski savez, transfer i transferni *acting out*. U novije vrijeme sve se više primjenjuje mentalizacijska terapija, koja analitičku bazu kombinira s drugim pravcima te se koristi i Youngova fokusirana terapija koja kombinira kognitivne, bihevioralne i na transferu bazirane elemente. Najveći problemi u terapiji bolesnika s narcističnim poremećajem ličnosti su: odnos sa psihoterapeutom dugo doživljavaju kao prijeteći jer imaju općenito lošu sliku o sebi; dugo zadržavaju svoje tajne pred terapeutom, odbijaju interpretaciju više nego drugi bolesnici; izbjegavaju razgovor o osjetljivim temama i doziraju bitne informacije terapeutu [12,14].

Uz navedene direktne metode terapije, potrebno je obratiti pozornost i na okolinu u kojoj osoba s tim poremećajem boravi te na društveno okruženje u kojem se nalazi pa tako pokušati pozitivno utjecati na navedene segmente života te osobe.

9. DRUŠTVENE MREŽE I MODELI LJEPOTE

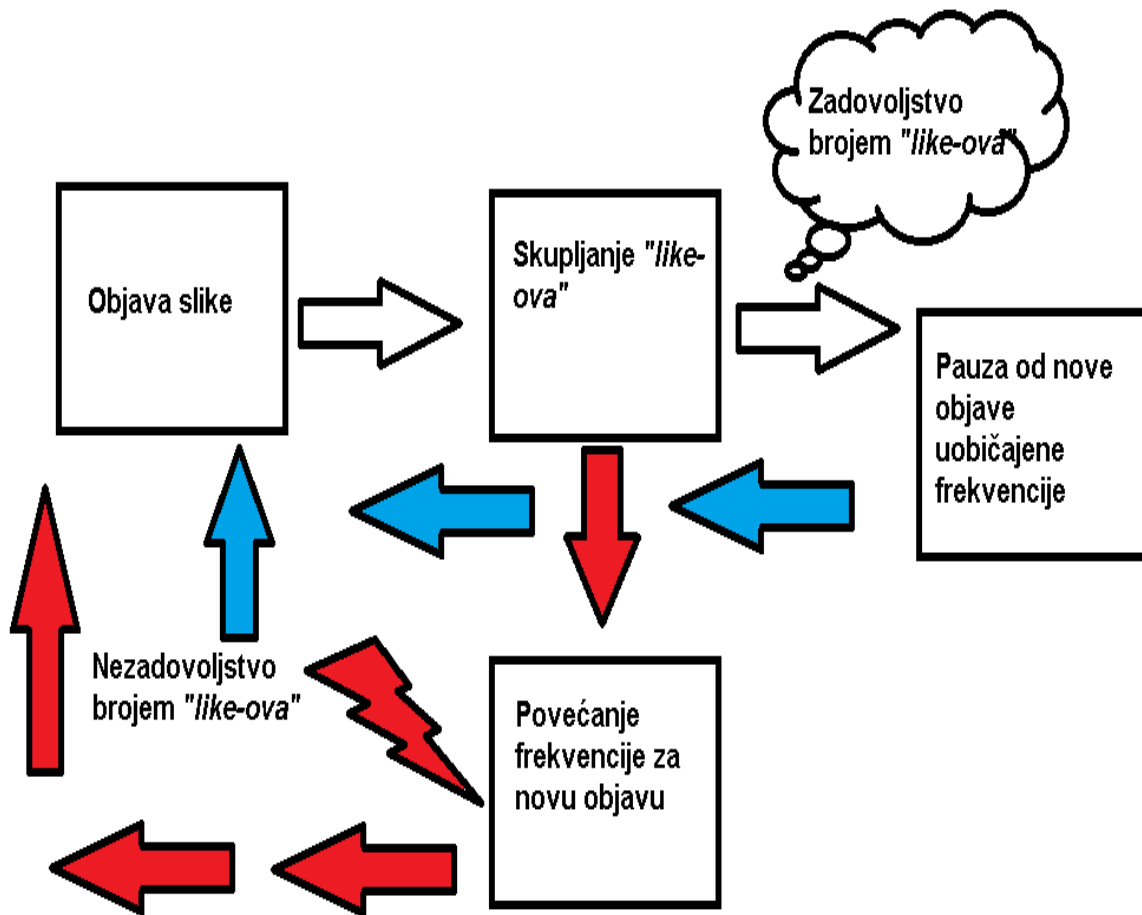
Razvojem interneta i globalnih društvenih mreža došlo je do fenomena još većeg utjecaja društva na pojedinca čak i kada on nije izravno u kontaktu s tom okolinom pa se, posljedično, povećao i pritisak kojeg društvo stavlja na tog pojedinca. Kako se razvijao internet, tako je, sukladno s tim, došlo do nastanka brojnih portala, foruma i društvenih mreža od kojih su u današnje vrijeme najistaknutije: *Facebook*, *Instagram* i *Twitter*. Uz navedene društvene mreže, sve aktualnije postaju i *dating* društvene mreže kao što su: *Badoo* i *Tinder*. Sve navedene postoje kako bi olakšale komunikaciju i razmjenu podataka među ljudima, no uz te pozitivne imaju i brojne negativne komponente. Kako su navedene, u zadnje vrijeme, postale glavni medij oglašavanja brojnih kompanija pa tako i modne industrije, iste kroz reklamiranje stvaraju dodatni pritisak na korisnike i nameću im vrijednosti koje kroje po vlastitim nerealnim mjerilima. U pogledu modela ljepote, društvene mreže na direktan i indirektan način postavljaju određene standarde i norme što je lijepo i kako bi svatko trebao izgledati i zapravo kroje jedan model ljepote kojem bi svi trebali težiti. Kako je *Facebook* 2011. godine imao preko šest stotina milijuna korisnika i čiji broj sve više raste tako i navedena društvena mreža ima sve veći učinak na jako velik dio populacije (Ahmad, 2011.). Korisnicima se malo po malo, kroz reklame i razne objave, nesvjesno usađuje spomenuti model ljepote te im se tako smanjuje samopouzdanje i oni slabijeg mentalnog stabiliteta postaju opsesivni prema tom cilju. Tako je Carpenter (2012.) naveo kako je zapravo *Facebook* koji je prvenstveno kreiran kako bi bio mreža za druženje postao kontradikt samome sebi i služi prvenstveno za reklamu[15]. Nadalje, na društvenim mrežama postoji fenomen *poll question* kojim se korisnici potiču da u određenim situacijama rangiraju ljude na temelju ljepote na rang ljestvicu od najzgodnijih prema najružnijima što je također karakteristično za *Instagram* koji je prvenstveno kreiran za objavljivanje slika i video zapisa. Uz to, javlja se i fenomen za manijakalnom težnjom da se skupi čim više *like-ova* na određenu objavu, od kojih je to u većini slučajeva slika, te se zbog mehanizma prikazivanja na *Facebooku*, ista slika češće pojavljuje prilikom pretraživanja pa posljedično tome korisnik s više *like-ova* u tom okruženju „više vrijedi“.

Kada se pojam top-modela uklopi u kontekst gore navedenih mreža, lagano je zaključiti kako isti dobiva dimenziju objekta. Tako objektivizirani, top-modeli postaju sredstvo modne industrije i oglašavačkih kompanija kako bi lakše postigle svoje ciljeve, a to su poticanje korisnika na kupovinu ili konzumaciju određenih proizvoda. Kroz taj proces top-modeli bivaju dehumanizirani i percipirani kao stvar, a ne kao osobe što dovodi do brojnih reperkusija na njihovo mentalno stanje (Slika 21).

Slika 21. Fotografija shopa na Facebooku

Navedene pojave, čine jedan začarani krug u pogledu: 1) objavljena slika; 2) skupljanje *like-ova*; 3) nezadovoljstvo brojem *like-ova*; 4) objavljena nova slika. Taj proces se ponavlja uzastopno i periodično ako se ne nalazi dovoljno jaka konkurencija, a u suprotnom frekvencija ponavljana biva sve veća (Shema 6).

Shema 6. Začarani krug objava na *Facebooku*

Iz navedenog je lagano zaključiti kako je utjecaj društvenih mreža povećao pritisak na svakog pojedinca, a osobito na visoko stresiranu skupinu top-modela te bi se trebale uvesti dodatne metode smanjivanja tih utjecaja

10. ZAHVALE

Želio bih ukratko zahvaliti cijeloj katedri iz psihijatrije Kliničkog bolničkog centra Rebro, a ponajviše svom mentoru prof. dr. sc. Darku Marčinku, dr. med., prof. dr. sc. Draženu Begiću, dr. med. i prof. dr. sc. Miri Jakovljeviću, dr. med. bez kojih ovaj rad ne bi bio moguć. Također bih zahvalio svojoj obitelji na neizmjernej potpori i inspiraciji koju su mi pružili prilikom pisanja ovog rada.

11. LITERATURA

1. Marčinko D, Rudan V, i sur. NELAGODA U KULTURI 21. STOLJEĆA – psihodinamska rasprava. Zagreb: Medicinska naklada, 2018.
2. Twemlow S W, Fonagy P, i Sacco F D. A developmental approach to mentalizing communities: I.A model for social change. Bulletin of the Menninger Clinic 2005; 69[4]: 265-281.
3. Marčinko D, Rudan V, i sur. HISTERIJA. Zagreb: Medicinska naklada, 2017.
4. Decety J i Meyer M. From emotion resonance to empathic understanding: A social developmental neuroscience account. Development and Psychopathology 2008; 20: 1053-1080.
5. Nolte ., Bolling D Z, Hudac C M, i sur. Brain mechanisms underlying the impact of attachment-related stress on social cognition. Frontiers in human neuroscience 2013; vol.7: 816
6. Lopez D L. Extreme Beauty: A Developmental Perspective on the Identity Formation of a Fashion Model. Journal of The American Academy of Psychoanalysis and Dynamic Psychiatry 2010; 38(2): 219–227.
7. Julius F. Body Language. London: Pan Books Ltd., 1971.
8. Frankel R M, Quill T E., i sur. The Biopsychosocial Approach: Past, Present, Future. Rochester, NY: University od Rochester Press 500, 2003.
9. Newton M, Boblin S, Brown B, and Ciliska D. Romantic relationships for women with anorexia nervosa: An integrative literature review. Hamilton, Canada: Mc Master University 2005; Vol.10: 139-153.
10. Burney J i Irwin H J. Shame and Guilt in Women with Eating-Disorder Symptomatology. Journal of clinical psychology 2000; Vol. 56(1): 1–61.
11. Stotland N L, i Stewart D E. Psychological Aspects of Women's Health Care The Interface Between Psychiatry and Obstetrics and Gynecology, Second Edition. Washington, DC 2005: American Psychiatric Press Inc., 2001.
12. Marčinko D, i Rudan V. NARCISTIČNI POREMEĆAJ LIČNOSTI I NJEGOVA DIJAGNOSTIČKA OPRAVDANOST – doprinos međunarodnoj raspravi. Zagreb: Medicinska naklada, 2013.

13. Maples J, Collins B. Miller J D, i sur. Differences between grandiose and vulnerable narcissism and bulimic symptoms in young woman. *Eating Behaviours* 2011; 12: 83-85,
14. Zilouf S. CONTEMPORARY NARCISSISM UNHAPPINESS & THE ILLUSION OF SOCIAL STATUS. <http://pathological-narcissism.blogspot.com/2008/08/contemporary-narcissism-unhappiness.html>; August 2008.
15. Carpenter C J. Narcissism on Facebook: Self-promotional and anti-social behavior. *Personality and Individual Differences* 2011; 52: 482-486,

12. ŽIVOTOPIS

Filip Horvatiček, rođen je 28.12.1992. godine u Zagrebu. Osnovnu školu pohađao je u Kumrovcu, u ustanovi Osnovna škola Josipa Broza, a srednju školu u Zaboku, u ustanovi Gimnazija Antuna Gustava Matoša. Nakon toga upisuje Medicinski Fakultet u Zagrebu te je sada student šeste godine istoga. Od osnovne i srednje škole glavni interesi su mu psihologija i sociologija te nakon upisa na fakultet i psihijatrija. U slobodno vrijeme bavio se borilačkim vještinama - ninjutsu, a trenutno se bavi boksom. Za vrijeme svog studija medicine prisustvovao je brojnim gostujućim predavanjima iz područja psihijatrije, psihologije, sociologije te neurofarmakologije. Od zaposlenja, bio je duže vrijeme, angažiran za prikupljanje donacije za zlostavljane žene i djecu u Autonomnoj ženskoj kući Zagreb.